

JOYCE *og* DANMARK

Redigeret af
Ida Klitgård og
Steen Klitgård Povlsen

AARHUS UNIVERSITETSFORLAG

Joyce og Danmark

Joyce og Danmark

Redigeret af
Ida Klitgård og
Steen Klitgård Povlsen

Joyce og Danmark

er sat med Adobe Caslon Pro

Redigeret af Ida Klitgård og Steen Klitgård Povlsen

Copyright © Forfatterne og Aarhus Universitetsforlag 2006

Omslag: Lotte Bruun Rasmussen

ISBN 87-7934-926-9

Aarhus Universitetsforlag

Langelandsgade 177

8200 Århus N

www.unipress.dk

Indholdsfortegnelse

<i>Ida Klitgård og Steen Klitgård Poulsen</i>	7
Forord	
<i>Poul Bangsgaard</i>	11
Jacobsen og Joyce	
<i>Benjamin Boysen</i>	27
Brandes' skygge	
<i>Frits Andersen</i>	41
Tom Kristensen og James Joyce – Spejling, broderskab og figuralitet	
<i>Bo Tao Michaëlis</i>	51
James Joyce og H.C. Branner	
<i>Carsten Madsen</i>	63
Joyce og sprogets signatur i Per Højholts værk	
<i>René Rasmussen</i>	83
Joyce, Bjelke og postmoderen	
<i>Anker Gemzøe</i>	99
Re-Joyce in Madness: James Joyce og Svend Åge Madsen	
<i>Jacob Greve</i>	117
James Joyce og Peer Hultberg – eller: Til køjs med Joyce eller på toiletet med T.S. Eliot	

<i>Ida Klitgård</i>	129
Joyce i dansk oversættelse: Boisens <i>Ulysses</i> – som vinden blæser?	
<i>Steen Klitgård Povlsen</i>	145
En fremmed går i land. James Joyce og dansk presse	
<i>Lars Ole Sauerberg</i>	159
Om at undervise i <i>Ulysses</i>	
<i>Karsten Engelberg</i>	169
At undervise i <i>Ulysses</i> : Forkyndelse, bekendelse eller eksegese?	
<i>Inge Sloth Jacobsen</i>	181
Det danske James Joyce selskab. En kort historie	

Forord

Ida Klitgård og Steen Klitgård Povlsen

Den irske forfatter James Joyces (1882-1941) betydning for moderne litteratur er enorm og uoverskuelig.¹ Utallige er de inspirationer, der både tematisk og formelt udgår fra Joyces værk til det 20. århundredes forfattere verden over, og selv når helt unge forfattere i dag skal pege på forbilleder, er Joyces navn et af dem der hyppigst dukker op. Uden alligevel at forsøge med en forceret syntese kunne man nævne et par af de mest iøjnefaldende af disse påvirkninger: skildringen af mennesket i storbyen, en eksistens løsrevet fra organiske rødder med flydende, stadigt foranderlige individer. Gengivelsen af den kaotiske bevidsthed, der i en øjensynlig ustruktureret orden sammenblander forskellige tider, sproglige udtryk og fysiske registreringer. En sproglig form, der er sammensat af vidt forskellige stiludtryk og tonaliteter, lydende et princip der som et moderne vilkår fordrer, at mennesker i forskellige situationer må gengives med forskellige relevante sprogformer. Og arbejdet med og i et sprog, hvis interne egenskaber og strukturer fører den moderne forfatter af sted uafhængig af en styrende vilje. Og overordnet det hele ligger Joyces enestående betydning deri, at han forener en accept af det moderne livs og det moderne sprogs kaotiske virkelighed med en vilje til alligevel at forme dette kaos i store énheder, der genbruger og geninvesterer antikke og nationale myter i skildringen af det liv, der på overfladen er berøvet sin sakrale vigtighed. I sidste instans er dette måske en religiøse dimension, og det der gør Joyce til en så central figur i den litterære højmodernisme.

1 I den i 2004 udkomne antologi *The Reception of James Joyce in Europe*, der er et led i et kæmpeprojekt udgæet fra University of London med at kortlægge britiske forfatters indflydelse generelt, gøres der ganske vist et forsøg på at skabe et overblik over denne betydning. Men det er karakteristisk for dette og de parallelle antologier i denne serie, at udgiverne ikke har forsøgt sig med en sammenfattende oversigt over eller en samlet introduktion til temaet: Joyces indflydelse i de respektive europæiske lande er simpelt hen for forskelligartet til at en syntese er meningsfuld. Se til den danske forbindelse i dette værk: Jacob Greve & Steen Klitgård Povlsen: "The Reception of James Joyce in Denmark", *op. cit.*, p. 111-28.

Med adskillige af sine jævnaldrende, men ikke helt så begavede forfattere deler han oplevelsen af, at den moderne verden har mistet sin transcendent forankring, men at kunsten, i dette tilfælde litteraturen, kunne være en mulighed for at geninstallere en sådan transcendetal forklaring i menneskesynet. Joyce har som højmodernismen et Janus-ansigt: med den ene side ser han frem mod det moderne og postmoderne samfund, med den anden side forsøger han at fastholde, hvad der i dette samfund er mistet af organiske værdier. Det er i denne tærskelidentitet, at hans betydning for den aktuelle litteratur stadig kan mærkes.

At beskrive Joyces indflydelse i Danmark er at give et bidrag til skildringen af den danske modernisme. Og den udvikler sig ikke helt parallelt til modernismen i de store, normgivende europæiske lande. Grundliggende kan man fastslå, at en litteratur, man med rimelighed kan kalde modernisme, opstår i Danmark væsentligt senere end andre steder i Europa.² Årsagerne til dette er mangfoldige og skal ikke beskæftige os her. Men den sene danske modernisme betød, at kulminationen på bevægelsen allerede var ved at klinge af i det store udland, da danske forfattere blev parate til at bruge disse erkendelser og litterære former. Dansk modernisme kan således tidsfæstes som en meget kort periode: fra slutningen af 1950'erne til omkring 1970. For da det store europæiske opgør med det højmodernistiske formsprog satte ind – et opgør der måske havde været indbygget i selve modernismen og blot for fuld styrke satte igennem med neo-avantgarden i 1960'erne – da kom oprøret hurtigt til Danmark. Det avantgardistiske opgør med modernismen skete mod en bevægelse, der ikke var ret gammel i Danmark.

Denne ultrakorte skitse af dansk modernismes historie er, som sådanne skitser ofte er det, uretfærdig på mange områder. Bl.a. var der vitterligt adskillige eksempler på en modernistisk indflydelse i dansk litteratur, før det tidspunkt den gængse litteraturhistoriografi ellers sætter som begyndelsen: Heretica-tiden i slutningen af 1940'erne. Når den her foreliggende antologi sporer Joyces indflydelse på forfatterskaber som Tom Kristensens og H.C. Branners er det bl.a. en registrering af denne tidlige modernisme i dansk litteratur. I det hele taget er påvisningen af påvirkning fra en forfatter som James Joyce netop en eftersporing af modernistiske træk i dansk litteratur. Ligeledes er undersøgelsen af, hvordan Joyce er blevet modtaget i dansk presse og af, hvordan det er at undervise

2 Også selv om bestræbelserne i nyere dansk modernismeforskning bl.a. kan karakteriseres som forsøg på at opvurdere de danske eksempler på en tidlig modernisme.

i ham i det danske universitetssystem en undersøgelse af, hvordan den danske litterære offentlighed har det med denne form for modernisme. Den foreliggende antologi pretenderer ikke at give et fuldstændigt billede af denne indflydelse, og det er spørgsmålet om en sådan "fuldstændig" komparatisme overhovedet er muligt. Komparatismen som metode og som fag har været vedvarende anfægtet i de sidste årtier, og forrige tiders umiddelbare tro på relevansen af litterære sammenligninger gælder ikke længere. Samtidigt har globaliseringen og den nye internationalisering frembragt nye former for komparative litteratursammenligninger, bl.a. i den postkoloniale kulturkamp. Joyce, hvis forfatterskab i allerhøjeste grad afspejler kampen mellem engelsk og irsk identitet i begyndelsen af det 20. århundrede, er ofte blevet et referencepunkt i denne kamp.

Vi har med de her samlede artikler – der delvist bygger på indlæg holdt på en konference i marts 2004 på Aarhus Universitet med titlen "Joyce og Danmark", arrangeret af Center for Irske Studier i Aarhus – villet pege på et vigtigt tema i dansk modernismeforskning og stimulere til videre undersøgelser. Herunder også gøre opmærksom på det faktum, som den efterhånden monstrøst store Joyce-forskning nok har registreret gennem årenes løb, men aldrig systematisk gjort noget ved: den kendsgerning at adskillige danske forfattere gjorde indtryk på Joyce og var en vigtig forudsætning for noget af den modernistiske fornyelse, han kom til at repræsentere. Den herværende antologi rummer også et par brikker til kortlægningen af denne side af Joyces danske forbindelse.

Samlende for de her foreliggende artikler er, at de undersøger James Joyces sammenhæng med dansk litteratur og dansk litterært liv ud fra en fascination af og kærlighed til mesteren selv. Vi har gerne med denne antologi villet bidrage til, at Joyce bliver mere læst i Danmark end tilfældet har været hidtil.³ Derfor henvender bogen sig til både akademikere og den almindelige læser med interesse for dansk og britisk litteraturhistorie. Man kan læse Joyce på engelsk – eller hvad man nu skal kalde det sprog, Joyce konstruerer sig i *Finnegans Wake* – eller hvis man foretrækker det, på dansk. De danske oversættelser af Joyce udgør et særligt kapitel i dansk oversættelseshistorie, og ikke mindst om Mogens Boisens gentaget reviderede oversættelse af *Ulysses* har der gået frasagn. Antologien har også et bedrag om denne oversættelse, og understreger derfor på denne måde, at en undersøgelse af en forfatters

3 Selv om skitsen af det danske James Joyce selskabs historie vidner om, at han gennem de sidste mange år har haft en lille trofast læser- og dyrkerskare i Danmark – naturligvis ikke alle organiseret i nævnte selskab!

forhold til en anden litteratur også inkluderer en undersøgelse af den måde, han er blevet oversat på.

Så uden at ville gøre fordring på fuldkommenhed kan vi godt hævde, at vi med denne antologi *Joyce og Danmark* samler et materiale, der for første gang skulle gøre det muligt at danne sig et overblik over forholdet mellem denne gigant i den internationale modernisme – og lille beskedne Danmark.